

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:

ОДСЕК ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ЛИНГВИСТИКУ

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

53

2022

РЕДАКЦИЈА

Проф. др Ивана Антонић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Жарко Бошњаковић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Жељко Марковић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Душанка Вујовић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Марина Курешевић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Јасмина Дражић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Владимир Поломац (ФИЛУМ, Крагујевац), prof. dr Davide Astori (Università degli Studi di Parma Italia), prof. dr Motoki Nomachi (Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University, Japan), проф. др Наташа Киш (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Милан Ајџановић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Јелена Ајџановић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Јелена Редли (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), prof. dr. Monica Fin (Dipartimento di Studi Linguistici e Letterari (DiSLL), Università degli Studi di Padova, Italia), prof. dr Tomasz Kwoka (Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filologiczny Instytut Filologii Słowiańskiej, Zakład Filologii Serbskiej, Kraków, Polska), доц. др Данка Вујаклија (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), доц. др Биљана Бабић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), доц. др Марија Брадаш (Катедра за српски и хрватски језик Univerzitet Ca' Foscari, Венеција), др Марина Обижаева (Институт славяноведения РАН, Москва, Россия)

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Проф. др Исидора Бјелаковић

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ

Проф. др Јелена Редли

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. др Жарко Бошњаковић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Слободан Павловић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Марина Куршевић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Јасмина Дражић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Страхиња Степанов (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Јелена Ајџановић (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), проф. др Јелена Редли (Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду), доц. др Анка Рађеновић (Филолошки факултет, Универзитет у Београду)

О СИНТАКСИЧКОМ И СЕМАНТИЧКОМ ПОНАШАЊУ ГЛАГОЛА *ДРЖАТИ*¹

САЖЕТАК

Рад се бави испитивањем синтаксичког понашања глагола *држати* и његових значења. Примарни циљ јесте да се на примерима из корпуса утврде и опишу синтаксичке конструкције које глагол гради, као и значења са којима су оне у вези, полазећи од претпоставке да синтаксички феномени корелирају са семантичким. Циљ је, такође, указати на међузависност значењског потенцијала једне глаголске лексеме и њених различитих контекстуалних реализација, и потом сагледати како на то утиче лексичка семантика допуна с којима се она удружује. Посебна ће пажња бити усмерена ка морфосинтаксичком и лексичко-семантичком окружењу глагола *држати*. Он ће бити посматран у различитим реченичним обрасцима када се, зависно од окружења, може остварити као пунозначан и транзитиван (са примарним значењем: 'ухвативши имати нешто у руци'), али и као лексема ослабљеног значења, или пак десемантизована (тј. у саставу декомпонованог предиката). С тим у вези, посматраће се и анализирати лексичка семантика именица са којима глагол *држати* ступа у везу, како би се установила, ако је могуће, правилност која утиче на реализацију овог глагола као пунозначне лексеме, с једне стране, и као непунозначне, с друге стране. Истраживање ће бити засновано на корпусу који чине ексцерпирани примери из Електронског корпуса савременог српског језика, а који је стилски и жанровски релативно добро избалансиран.

¹ Овај прилог представља унеколико модификовану верзију мастер рада писаног под менторством проф. др Јелене Ајцановић, којој овом приликом захваљујем на сугестијама, као и проф. др Јелени Редли.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: српски језик, синтакса, семантика, глагол *држајџи*, реченични образац, семантика глагола.

1. Увод

1.1. Предмет истраживања

Предмет овога рада јесте анализа синтаксичког понашања глагола *држајџи* и проучавање његове семантике. Полазећи од претпоставке да семантичка реализација глагола *држајџи* корелира с његовим синтаксичким понашањем, утврђују се и описују реченични модели које анализирана лексема гради. Овај рад стога треба да представља преглед синтаксичких структура које глагол *држајџи* конституише, с освртом на њихову одређеност семантичком реализацијом дате глаголске лексеме.

1.2. Циљеви, задаци и методологија истраживања

Основни циљ је утврдити међузависност значењског потенцијала речи с реченичним обрасцима које формира. Постављени циљ истраживања одређује и задатке истраживања: 1. описати синтаксичке конструкције које глагол *држајџи* формира; 2. анализирати његово морфосинтаксичко и лексичко окружење и, с тим у вези, испитати лексичку семантику јединица које се с њим удружују; 3. утврдити у којим обрасцима, а зависно од лексичког и морфосинтаксичког окружења, овај глагол функционише као пунозначни, а у којим као десемантизован, тј. када јесте део семикопулативног и декомпонованог предиката.

У реализовању постављених циљева и задатака може се утврдити неколико фаза. Најпре је глагол *држајџи* посматран из лексичке перспективе, а уз помоћ *Речника српскога језика* (РМС, 2011) утврђивана су значења која је глагол реализовао у појединачним примерима. Потом је посматрана употреба тога глагола на синтаксичком плану, односно бележени су реченични модели које он остварује.² Напоследку је, приликом

² Реченични модел је, према постулатима теорије валентности – вербоцентричног лингвистичког правца који је утемељио француски структуралиста, Л. Тенијер, морфосинтаксички образац који конституише глагол у предикатској функцији (Алановић 2010: 125–126). Тај се глагол сматра централним реченичним конституентом и носиоцем валентности захваљујући којој има

анализе секундарних значења глаголске лексеме *држати*, примењен когнитивни приступ, тј. тзв. *принцип расија* (Грковић-Мејџор 2013: 228–232) који се темељи на схватању да је основно човеково искуство физичко, еволутивно примарно и когнитивно најједноставније, и да се уз помоћ њега објашњавају сложенији, апстрактни концепти. Другачије речено, конкретнија (лексичка) средства постају апстрактнија, а њихова другачија интерпретација увек је условљена контекстом и увек је резултат метафоричког трансфера из конкретног у апстрактни домен (Грковић-Мејџор 2013: 229).

1.3. Корпус истраживања

Истраживање је засновано на корпусу који чине ексцерпирани примери из *Електронској корпусу савременој српској језика* (СрпКорп). Укупно је ексцерпирано 412 примера у којима је употребљен глагол *држати*, а они потичу највећим делом из различитих књижевноуметничких дела, као и из новинских чланака.³ Како би се добио потпунији приказ о значењима које глагол *држати* реализује, а потом и о конструкцијама које конституише, упит за претраживање садржао је поменути глагол у следећим глаголским облицима: презенту, перфекту, футуру I, потенцијалу, императиву. При томе, водило се рачуна да се у претрагу укључе сва лица и оба броја, као и сви родови, уколико их глаголски облик разликује. Након ексцерпције примери су класификовани у групе у зависности од допуне коју глагол *држати* захтева, те су на тај начин пронађени различити синтаксички модели. Напоследку, уследила је и формулација значења која поменутим моделима одговарају.

способност да за себе везује друге реченичне конституенте. Валенцијски потенцијал глагола тесно је повезан са његовим лексичко-семантичким и прагматичким својствима (Ружић 2005: 517–518).

³ Због ограничености дужине рада, представљени су само најрепрезентативнији примери, односно нису наведени они у којима се допуне глагола *држати* понављају.

1.4. Преглед литературе

Када је реч о лексикографском одређењу глагола *држаџи*, у *Речнику српскога језика* (РМС, 2011) он се одређује као несвршен и прелазни, ретко непрелазни. Његово основно значење јесте ‘ухвативши имати нешто у руци (испод руке, у наручју, и сл.) и не испустати га’ (РМС: 306). Глаголска лексема *држаџи* поседује разгранату и обимну значењску структуру са чак дванаест различитих значења у којима се може понашати као пунозначна, али и као непунозначна.

С тим у вези, посебан проблем представља чињеница што се овај глагол на различите начине посматра и објашњава у граматикама. Његова се природа у неким граматикама осветљава само из једног угла када се он одређује само као непунозначни или само као пунозначни. Негде се пак он одређује и као пунозначни и као непунозначни.

Глагол *држаџи* неке граматике описују као непунозначан (Maretić 1963: 584; Mrazović – Vukadinović 2009: 220) или се наводи да захтева „два акузатива зато јер с једним нема потпуна смисла” (Maretić 1963: 584) – први је директни објекат, а други је предикатни акузатив који служи као допуна глаголу. Он се, такође, сврстава и у групу функционалних⁴ глагола којим се означава постојање стања или збивања које траје (Mrazović – Vukadinović 2009: 220).

С друге стране, неки граматичари глагол *држаџи* одређују као пунозначан (Стевановић 1979: 75; Katičić 1986: 86–87; Barić 2005: 432, 434; Ружић 2005: 542). Важно је скренути пажњу на дефинисање овога глагола као правог прелазног глагола, који добија директни објекат као допуну (Стевановић 1979: 75). Међутим, оно што је веома интересно јесте илустрација ове тврдње примером *Држао је бунџовничке љоворе*, јер Стевановић не помиње да је у датом примеру глагол *држаџи* десемантизован. Поред тога, он га у примеру одређује као прави прелазни

⁴ Глаголски део перифразног предиката назива се функционалним глаголом, при чему глагол у таквом чврстом споју с именицом делимично губи своје првобитно значење (он и даље модификује значење именице са којом конституише перифрастични предикат и пружа податке у односу на процес и стање радње изражене девербативном именицом) и постаје граматичко обележје лица, рода и броја, односно времена и начина вршења радње (Mrazović – Vukadinović 2009: 204).

глагол, док бисмо га ми данас сврстали у декомпоновани предикат (*држати ѿвор*, тј. *ѿворити*).

Нешто детаљнији приступ глаголу *држати* осветљава га најпре као перифразни глагол у конструкцијама типа *држати предавање*, *држати на оку*, *држати ѿд контролом*, *држати у шаху* да би се потом описивао и као прелазни семикопулативни глагол са сопственим лексичким значењем који захтева допуну којом се одређује објекат (Silić – Pranjković 2005: 188, 290, 291).

С обзиром на то да се глаголска лексема *држати* реализује као пунозначна, али и као непунозначна, важно је говорити о начину на који се непунозначне глаголске лексеме одређују у литератури. Непунозначне глаголске лексеме називају се перифразним и учествују у конституисању глаголских перифраза (isto: 188).

Сличном одређењу прибегава и Милорад Радовановић који такав аналитички предикат назива декомпонованим јер је конструисан по моделу *Verbum + Nomen Deverbativum*, који је синонимичан или блискозначан са еквивалентним једнолексемским предикатом (Radovanović 1990: 53). За наше истраживање важно је што и он глаголски члан декомпозиције одређује као семантички празан или готово празан (Радовановић 2007: 146).

У свом ћемо истраживању стога глагол *држати* сматрати непунозначним у ситуацијама кад конституише:

1. семикопулативни предикат – глагол *држати* као допуну добија придев или именицу која није деривирана од глагола (Пипер 2005: 314);
2. декомпоновани предикат – глагол *држати* добија као допуну по правилу девербативну именицу. Та се двочлана структура може заменити једним пунозначним глаголом (Radovanović 1990: 53).

Такође, посебно ће бити посматран у фразеолошким изразима будући да код њих не постоји могућност замене израза једном глаголском лексемом због чињенице да је сваки елеменат фразеолошког израза употребљен на такав начин да се удаљава од свог примарног значења.

Глагол *гржати* као функционални глагол конституише аналитички предикат са именицама типа *јовор*, *предавање*, *час*, *вежбе*, *обука*, *веронаука*, *испјит* и сл. (Ајџановић – Дражић 2010: 329). Изрази попут ових упућују на догађај у којем је релевантан вршилац радње.⁵ Он излаже едукативни садржај одређеној групи у прецизно временски и просторно структурираној ситуацији (исто: 329, 330). Напослетку се посебно издвајају два типа спојева: 1. *гржати јовор*, који одликују идиоматизовани карактер и удаљеност од значења његовог једнолексемског еквивалента *јоворићи* због високог степена институционализованости употребе и 2. *гржати час* због непостојања једнолексемског еквивалента (исто: 332).

У својој ћемо грађи настојати да проверимо да ли се поред наведених појављују и неки нови примери са глаголом *гржати* као функционалним.

2. Анализа грађе: реченични модели и значења

2.1. Глагол *гржати* као пунозначна лексема

Глагол *гржати* је прелазан глагол, те увек захтева објекатску допуну. Стога је и базични реченични модел⁶ који овај глагол конституише $S(N) + P + DO(A)$,⁷ са субјекатским аргументом у номинативу и објекатским

⁵ Управо због важности агенса дате радње перифрастични изрази овог типа остварују се највећим делом у активним конструкцијама (Ајџановић – Дражић 2010: 332).

⁶ Базични реченични модел је појам настао под окриљем теорије валентности седамдесетих година, а представља најчешћи тип морфосинтаксичке спојивости глагола са одговарајућим допунама, што је од значаја за утврђивање основних реченичних модела једног језика, али и за формулацију главних принципа на основу којих се генеришу различити реченични модели (Алановић 2019: 43).

⁷ У раду су коришћене следеће скраћенице и симболи: S – субјекат, N – номинатив, P – предикат, A – акузатив, I – инструментал, L – локатив, DO – директни објекат, IO – индиректни објекат, PP – предлошко-падежна конструкција, SpacDet – спацијални детерминатор, QualDet – квалификативни детерминатор, Lex – лексичко језгро, ComplCL – допунска клауза, + – повезује се, / – или, СрпКорп – Електронски корпус савременог српског језика.

у акузативу. У наставку ће примери бити распоређени с обзиром на својства агенса и пацијенса, као и с обзиром на значења која глаголска лексема има.

2.1.1. Глагол *држа́ти* у значењу ‘ухвативши имати нешто у руци’ (РМС)

У свом примарном значењу глагол *држа́ти* конституише основни реченични модел S(N) + P + DO (A). Глаголом се денотира статична физичка радња привременог поседовања одређеног ентитета:

Једном руком држим узде, а другој дејте придрљено уз јруги – Оймена једна йлемениџа дама, шџо је йребала да ме држи у води, није дошла – Док држим раширене новине, йешко ме йоџађа ако колеџа с йосла йриџне йлаву и йосџави је изнад мој рамена и сасвим уз моје уво – Можда не можеш да држиш йушк у и да се бориш, али можеш да дойринесеш биџи – Док исџисујем ове редове у руџи држим йи с моџија је необична садрџина йредсџављала увод у чудну аванџуру.

На субјекатској позиџији налази се живо биће – човек – са семантичком улогом правог агенса, а на објекатској позиџији налази се у највећем броју случајева конкретан предмет, а ређе то може бити и живо биће. Семантичка улога објекта може се подвести под значење пацијенса и то тзв. објектива уколико је објекат репрезентован конкретним предметом, односно паџијентива уколико је објекат репрезентован живим ентитетом (Всеволодова 2000: 144).⁸

Основни модел S(N) + P + DO (A) често бива проширен за спацијални детерминатор (+ SpacDet) којим се преџизирају околности реализације саме радње (*у руџи, на колену, у усџима, исџред себе*). Семантика имениџа које заступају спацијални детерминатор увек је у вези са човеком – вршилац радње увек држи нешто или код себе или на неком делу тела:

То шџо сам морао да држим у руџи журнал на језику који не разумем, смаџрао сам ойџном йодвалом [...] – Зашиџо држим йлаву

⁸ Објектив и паџијентив су семантичке улоге објекта којим се репрезентује учесник ситуације који је подвргнут деловању агенса, а у зависности од тога да ли је у питању неживи или живи ентитет, семантичке улоге су објектив, односно паџијентив (Всеволодова 2000: 144).

у длановима? – Држим њресавијену белу харџију на колену и ђођем оловку – Грицам кору хлеба, у усџима држим целу суву шљиву [...] – [...]и наређује нам да ђа држимо исџред себе, [...]– Руку све време држи џе близу џела – Овде онде среџали су се сељаци како иду боси џо џуџу, а о џанке и чара џе држе џод џазухом.

2.1.2. Глагол *држаџи* у значењу ‘придржавати некога, нешто за неки део’ (РМС)

Осим значења поседовања, глаголом *држаџи* денотира се и семантика ‘придржавати некога, нешто за неки део’ (РМС) у реченичној структури са предлошко-падежном конструкцијом ЗА + А у функцији индиректног предметног објекта – објекта физичког контакта. Именице које заступају индиректни предметни објекат у овом моделу S(N) P + DO (A) + IO (ZA+A) најчешће су са значењем дела тела (*рука, крила*):

[...] и док их држим за руку, разџоварам, блажим, дајем савџе – Мора да одради уџецаџљиву сцену дављења која ће навесџи ђуџана с девојком коју држи за руку да јој докаже своју храбросџи и џлемениџосџи – Неће џе ваљда реџи, џосџодине Роџи, да ђа боли џо шџо ђа држим за крила.

2.1.3. Глагол *држаџи* у значењу ‘имати, чувати на одређеном месту’ (РМС)

У домену физичког поседовања је и значење ‘имати, чувати на одређеном месту’ (РМС), које се реализује у реченичном моделу са спацијалним детерминатором. На субјекатској позицији је и даље човек, док на објекатској позицији може бити конкретан предмет (*слика, новчаник, новац*), али и материја (*вода*). С обзиром на то да се на позицији објекта у поменутом примеру налазе именице које означавају градивну материју, тј. ентитет који може да мења своја својства, глагол *држаџи* поседује додатну семантичку компоненту омогуђивања нечему да остане такво какво јесте (на пример, да *вода* остане хладна) или да пак промени своје стање (на пример, да се тек купљена *лубеница* охлади и остане хладна):

О џој је слици мучеџи се дуџо џричала и молила ме је да је држим увек на мом сџолу – [...] џредала му с а в џа ј н о в а ц о коме се џричала да она у џајносџи држи, чува – Само сам ја знао у којој фиоци држи в е ш, а у којој на ки џи – Ако не моју да куџим сладолед, онда моју у

фрижидеру да држим воду или мању лубеницу за њијање из оближње фризерској салона.

Интересантан је пример *Ја сам своје проблеме увек држала за себе и сама их решавала* јер у њему директни објекат заступају апстрактни ентитети (*проблеми*) који су смештени унутар самог агенса. Место на којем се чува ентитет, тј. *проблем*, не експлицира се, али се на основу реченичног контекста да закључити да агенс своје проблеме задржава унутар себе – место чувања *проблема* је управо сам агенс. Глагол *држаћи* у поменутом случају, осим семантичке компоненте чувања ентитета на одређеном месту, поседује и семантику недозвољавања да ентитет напусти то место.

2.1.4. Глагол *држаћи* у значењу ‘служити нечему као ослонац, потпора (у физичком смислу)’ (РМС)

Основни двоаргументни модел може да денотира и значење ‘служити нечему као ослонац, потпора (у физичком смислу)’ (РМС). Оваква семантика забележена је у малом броју примера, а услов за њену реализацију јесте да се на позицији субјекта и објекта нађу конкретни физички предмети: *Пиринач држи Кинески зид*. Забележен је један пример са оваквом семантиком и онда када се на позицији објекта нашло живо биће, тј. човек: [...] *а ноће ми одједном ослабише и клецаве једва ме држе*.

2.1.5. Глагол *држаћи* у значењу ‘крепити, давати (некоме) снаге’ (РМС)

Уколико се пак на позицији субјекатског аргумента нађе апстрактни појам, глаголска лексема *држаћи* имаће значење ‘крепити, давати (некоме) снаге’ (РМС): *Захарије Коен схватио је своју улогу домаћина озбиљно. То ња је држало сјајно на ојрезу*.

2.1.6. Глагол *држаћи* у значењу ‘кретати се, управљати се у одређеном правцу’ (РМС)

Када се у реченичном моделу $S(N) + P + \text{SpacDet}$ на позицији спацијалног детерминатора нађе лексема *правац*, глагол *држаћи* добиће

додатну семантичку компоненту којом се приближава глаголима кретања. *Држајџи љравац* у том случају блискозначно је конструкцији *возијџи љраво*, а глагол *возијџи* јесте карактеристичан глагол кретања:

[...] и шџо се од мене, да љако кажем, очекивало само љолико да, као ауџо, држим љравац и, на завијуцима, скрећем лево или десно – Трудио сам се љосебно у кривини и да бих држао љравац љоворио сам себи: држи се, немој да ми умреш сада.

2.1.7. Глагол *држајџи* са семантичком компонентом посесије

Иако формално одговарају базичној реченичној структури коју глагол *држајџи* конституише (S(N) + P + DO (A)), наредне примере спецификује семантика посесије. Субјекатски аргумент је живо биће, најчешће човек, које има одређену врсту контроле над објекатским појмом који може бити живо биће, али и неживи предмет, те од лексичке семантике именица на позицији овога аргумента зависи и конкретно значење:

а) ‘имати у својини, поседовати’ (РМС)

Фишер већ дуо држи челну љозицију на лисџи љољларносџи међу немачким љолиџичарима – Досџа дуо држимо лойџу у свом љоседу и веома смо оџасни у конџранайадима – То је доба када је Визанџија била још јака и када је држала целу исџочну јадранску обалу – У свему љоме од великој значаја је била и чиџеница да је Никола Пашић држао љоложај љредседника скупџиџине [...].

Забележени су и многобројни примери оваквог значења у језику спорта. Тада се појединац обично, захваљујући свом (не)успеху у спортском такмичењу, поставља на одређено место вертикалне лествице која градира његове резултате. Што је место ближе врху табеле, односно броју један, то је постигнути успех већи: [...]

а љрон би држала веровајџно нека од сесџара Вилијамс – У овоџодишњем фудбалском љрвенсџву љрву љозицију на љабели држи Младосџ са 16 бодова из шесџи уџтакмица, а у љџи учесџвује десџи клубова – На свейсџој ранџ-лисџи Гари Касџаров убедџиво држи љрво месџо са 25 љоена више од Владимира Крамника, док је Анан љређи – Гошџе су заџџим љреџиле у вођсџво и чверсџо држале сџечену љредносџ до краја.

б) ‘гајити, неговати (живину, стоку)’ (РМС)

У позицији објекта појављују се лексеме којима се означавају животиње, и то оне од којих човек има одређену корист (*йчеле*) или пак љубимци (*йси*):

Имам и воћњак, а држим и йчеле – Неколико йуџа у йоку йрвих йодина брака йокушао је да држи живо йиње – Поред електронске конйроле целој йоседа, држим и шесй йаса [...].

в) ‘продавати, имати у продаји’ (РМС)

На позицији објекта налазе се именице којима се денотирају предмети потребни човеку у одређеном аспект у његовог живота и које има могућност да за себе набави куповином:

Унайред куйујетше обућу? Држимо само мушке цийеле, и йо искључиво црне.

г) ‘водити послове неке радње, предузећа као власник’ (РМС)

Већ из саме речничне дефиниције, може се претпоставити да ће на позицији објекта бити именице којима се означава некакав привредни објекат, радња, фирма, услужни објекат и сл.:

Са брайом држи моџел „Мимоза” у Чаїлавици – Она живи у Франкфурџу, [...], удала се йоново и држи йосйи ону.

2.1.8. Глагол *држати* у значењу ‘приморавати некога, нешто да остане на једном месту’ (РМС)

Глагол *држати* конституише двоаргументну реченичну структуру S(N) + P + DO (A) у којој се, како примери показују, реализује у императиву и у том случају денотира значење ‘приморавати некога, нешто да остане на једном месту’ (РМС):

Држи ме да је не убијем! – Држи ја добро, јер сад идем да йражим чекић, да йи ја разбијем. Много ме нервираш – Шакама јој йрийисне устја и йоймуло виче: „Држи је! Држи јој руке!” – На йочетйку овој века, 1906. йодине, сйарцу Силуану, монаху руском, речено је и йредочено одозйо: „Држи ум свој у йаклу и не очајавај” – Уа, лойов! Држи йе лойова! [...].

2.1.9. Глагол *држаџи* у значењу ‘испуњавати, обузимати не попуштајући’ (РМС)

Примери са базичним реченичним моделом $S(N) + P + DO(A)$ који следе специфични су јер се на позицији левог аргумента налази именица којом се денотира психичко стање, а на позицији десног живо биће, најчешће човек. Интересантно је што су у свим примерима доследно у питању негативна психичка стања и расположења попут *зловолје*, *сџраха* и сл. или пак карактерне црте личности које појединца на одређени начин спутавају (*херојска срамежљивосџи*). Негативна психичка стања могу се представити као надмоћна сила која обузима свог објекта, она га испуњава, талози се у њему, али га не покреће (Драгићевић 2006: 313), већ управо супротно – чини га пасивним и немоћним да дела. У томе лежи разлог оваквом конципирању реченичног модела глагола *држаџи* с искључиво негативним осећањима – позитивна осећања немају способност да нас заробе, већ пре да нас покрену и учине активним и полетним, при чему је у првом примеру, осим семантике обзирања, присутно и значење физичког задржавања, односно спутавања које је остварено захваљујући употреби глаголске лексеме *држаџи*:

Нишџа није осџало од зловолје која ме је држала до малочас – [...] још ме је донекле држала озлојеђеносџи, али сам у себи налазио све више оџравдања за њеџов џосџуџак – Немир ме и даље држи – Чак и ако деџе џлаче, а мајка није џџу, оџаџ џа неће узеџи у руке јер џа „херојска срамежљивосџи држи у сџези” – Још џа је држала неосџварена жеља да заџлива у велике свеџлозелене џаласе чија хука доџире до њеџа – Сџанковић и овде сџонџано бира нарочиџо душевно и џелесно сџање: један чувсџивно-чулни џрч који је јунакињу држа о извесџан број џренуџака.

У примеру *Али неки сџрах ме држи џриковану на месџу*, осим семантике обзирања, присутно и значење физичког задржавања, односно спутавања које је остварено захваљујући употреби глаголске лексеме *држаџи*.

2.1.10. Глагол *држајџи* у значењу ‘одржавати, задржавати нешто у одређеном положају’ (РМС)

Глаголска лексема *држајџи* развија и значење ‘одржавати, задржавати (нешто) у одређеном положају’ (РМС) које се може репрезентовати реченичним устројством: S(N) + P + DO(A) + QualDet. Субјекатски појам је живо биће, док се на објекатској позицији најчешће јављају именице са значењем делова тела (*глава, очи, дланови, ноје*), а ређе су то именице са значењем предмета (*карџа, врајџа*). Квалификативни детерминатор заступају прилози или придеви са значењем одговарајућег положаја који ентитет у функцији директног објекта заузима:

У неку руку смешно је шџо је било џошребно да само још неколико корака држ им усџравно главу [...] – [...] неко време држ им зџворене очи и само слуша џовор и буку [...] – [...] и било гла је сџид да грују ноју држ сџално зџрчену, као рода – По зџобовима осећа, и у крви, јер гла нове од џоноћи држ укџешџене између колена – [...] чује се како је Сеџидулин баџио карџу на даску. Држ је џрекривену џолемом глакавом шџџом – Врајџа на улазу држ им о зџџворена – Не моју глада да сџавам од сџџраха и све џло држ им уџаљено.

У примерима Љубав се џоказује и џо начину на коју в а с џарџнер држ за руку и Ја не моју да држ им џи џџару на исџи начин као неко ко има 20 килоџрама вишка или као жена са већим џрудима квалификативни детерминатор заступа и предлошко-падежна конструкција, а у примеру Ја сам се окренуо, али нейосредно иза мене био је само онај у џурџурној џелерини, који је држ а о ус џџа као да никад нишџа није џоворио, [...] – поредбена клауза.

2.1.11. Глагол *држајџи* у значењу ‘одржавати (некога, нешто) у неком стању (физичком или психичком)’ (РМС)

Формално једнака претходном моделу јесте и структура са глаголом *држајџи* којом се исказује значење ‘одржавати (некога, нешто) у неком стању (физичком или психичком)’ (РМС). На субјекатској позицији

је и даље живо биће, а на објекатској се сада може наћи, осим неживог, и живо биће.

Значење одржавања у физичком стању забележено је у мањем броју примера. У њима је доминантно значење институционализоване затворености, тј. ограничености слободе кретања појединца у одређеном простору које је постигнуто удруживањем глагола *држати* с именицама са значењем тачно одређене институције. Институција (у нашој грађи: *јријвор*; *зјвор*) наступа у улози конкретног садржатеља, а човек – субјект који је затворен – наступа у улози садржаног објекта (Кликовац 2000: 59, 62):

Сећаће се, јосјодине Милујиновићу, то је био ј. Милошевић, ко ј а нова власи др жи у кућном јријвору – Биће ухайшен и збој друјих злочина који су вама занимљиви, али биће тешко да ј а дујо др жим оу јријвору – Начини јој зјисник само о томе и дај јој јри дана да нам све што зна о мужу исјрича [...] И др ж а ћ е м о је док не јројева.

У примеру *Влада ј а др жи у некој врји кућној јријвора [...]* нема податка о простору где ће пацијенс бити задржаван, али се на основу речничног контекста да закључити да је и у овом случају присутна семантика одржавања у физичком стању заробљености, тј. ограничене слободе кретања.

Значење одржавања у психичком стању семантички је разуђеније и може обухватати различита психичка стања. Психичка стања наступају као својеврсни апстрактни домени у којима човек може да се налази (Кликовац 2004: 193, 194), те стога, поред садржатеља који су конкретни, и поменута стања могу бити садржатељи. Ово је значење зато развијено преко просторне метафоре. Кад се налази у неком положају, човеку је често ограничена перцепција, кретање или акција. Слично томе, кад се налази у неком стању, појединац не може нормално да процењује нити делује, тј. „да види шта се дешава *најољу*, *изван* садржатеља” (Кликовац 2004: 193). Како се и из примера може видети, квалификативни детерминатор граматикализован је предлошко-падежном конструкцијом У + локатив. Та је конструкција типична за спацијално значење што нам потврђује да је језичко обликовање значења ‘одржавати (некога, нешто) у неком психичком стању’ проистекло директно из просторног, односно преносом из конкретног у апстрактни домен, захваљујући механизму просторне метафоре:

Ево, док не дође Емил, да њој њем један ајеријив са ојасним разбојником који држи у њајносџи своје име и скрива се иза маске – Молим вас, не држи ње ме у неизвесносџи – [...] дају њисцу моућносџи да својим ѡричањем држи у најеџосџи, ѡа можда и да искрено дирне чи ѡаоца [...] – било је нужно да ѡсџоји једна ѡрабљивица, јача од осџалих, чија је улоја да их држи у ѡџчињеносџи – [...] ако хоћеш некоја да држиш у комџлеџном незнању, ѡџлави ѡа информацијама – Одбијам да народ држим у заблуди – Евроја нема разлоја да вас држи у изолацији [...] – [...] а влада ѡа је држала у сџању сџалне несџурносџи.

Важно је скренути пажњу и на семантику именица у локативу блокираном предлогом У уз глагол *држаџи*. То су без изузетка именице којима се денотирају негативна осећања и негативна психолошка стања попут *неизвесносџи*, *ѡџчињеносџи* и сл., која на објекта делују као сила која га обузима и њиме влада и тако онемогућује перцепцију те он не успева да сагледа ништа што је изван садржатеља.

2.1.12. Глагол *држаџи* у значењу ‘придавати некоме, нечему важност, значај’ (РМС)

Значење ‘придавати некоме, нечему важност, значај’ граматикализовано је реченичном структуром S(N) + P + DO (DO + G). Да би се ово значење реализовало, на субјекатској позицији мора се наћи живо биће и то искључиво човек, будући да је он једино живо биће са способношћу когнитивног расуђивања:

Држим и ја до кулџуре – Ако држиш до себе а не једеш зелене бобице – ѡу нема о чему да се ѡвори – Нико више не држи до досџојансџва – Чиновник држи до себе, он до смрџи сџанује у ѡуђој кући, али живи међ ѡсџодом [...] – [...] да ѡај ценџлмен (Јеремић) и ѡе како држи до ѡочасџи и ѡризнања – Бар ѡривремено мора да ѡокаже да држи до свој мишљења – Добар ѡрофесионалац, који држи до свој инџеѡриџеѡа [...] насџојаће да у оквиру сојсџвених моућносџи у друшџвеном живоѡу учесџвује не само као ѡсџ неѡ, бар ѡвремено, и као домаћин – Осећала је [...] да је захваљујући овом новом кораку [...] у њен дворишни сџан

йродро дух сїраної свейїа, свечовечанске ширине, изједначивши їа са оним кућама које највише држе до најреїка.

Специфичан је пример *Нема ни једне сїранке која држи до себе, а да на своју йосланичку лисїу није уврсїила бар једно звучно име из свейїа уметїносїи или есїраде*, где се на субјекатској позицији реализује метонимијски агенс формализован именицом *сїранка* која има обележје живо [-], а обележава групу људи.

2.1.13. Глагол *држайїи* у значењу ‘сматрати, веровати, бити убеђен’ (РМС)

Глаголска лексема *држайїи* има значење ‘мислити, сматрати, веровати, бити убеђен’ (РМС) у реченичним конструкцијама онда када се понаша као сентенцијално-прелазни глагол – S(N) + P + ComplCL. Другим речима, у сложени реченични комплекс као објекатски аргумент уврштава се објекатска допунска клауза (Алановић 2018: 154). Такође, наша грађа показује да се објекатска допунска клауза уз глагол *држайїи* уводи везником *да*, што је и очекивано будући да је он семантички неутралан (исто: 155). Није потврђен ниједан пример увођења објекатске допунске клаузе везником *како* управо због семантичке компоненте ситуационог динамизма која одликује поменути везник, а која није у складу са семантиком глагола *држайїи* у коју је имплицирана непомићност.

С обзиром на то да је у реченичној семантици имплициран когнитивни процес својствен само човеку, и у датом моделу се на позицији субјекта може наћи само човек:

Главно је да ја држим да сам врло мноїо йуїовао – Имајући йу меїу йред очима држимо да је дошло вријеме да сїановницима обију земаља укажемо нов доказ наше вјере у њихову йолиїичку зрелосї – Држим да за йисца йисање дешекїивских йрича има исїу важносї као и вежбање скала за йијанисїу – Али држимо да мећу нама неће биїи срамних кукавица [...] – Осим йїоїа, ја држим да свака йема захїева једну друїачију форму [...] – [...] а држим да сам за двадесетї и йейї йодина сїекао йрава на извесне сївари [...].

2.2. Глагол *држати* као лексема непотпуног значења у саставу семикопулативног предиката

Глагол *држати* се, осим као пунозначна лексема, може понашати и као лексема непотпуног значења. У том случају он је сличан семикопулативним глаголима, а значење које тада денотира јесте ‘мислити, сматрати о неком да представља нешто, приписивати некоме одређена својства’ (РМС). Формално, таква реченична структура може се представити моделом $S(N) + P + DO(A) + PP(ZA + A; KAO + A)$:

Нас двојица смо сџари њознаници и он ме држи за њоуз даної и, њагорећи, кућної њрија њеља – Федерер је у одлучујућим мечевима њоражен још 16 њуџа [...], а Шџанаџ Рафаел Нагал, којеї држи за највећеї њроџивника, њобедио ња је чак шесџ њуџа – Сваки човек своју сексуалносџ држи као њрива џну сџвар.

2.3. Глагол *држати* као лексема непотпуног значења у саставу декомпонованог предиката

У грађи су потврђена четири реченична модела са глаголом *држати* када се он реализује као непунозначан и када конституише декомпоновани предикат.

2.3.1. Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу институционализованих комуникативних радњи

Декомпоновани предикат у овом обрасцу структурира глагол *држати* и именица у акузативу која је зависни синтагматски члан. Семантика глаголског члана је неспецификована, блиска значењу ‘остваривати, извршавати какву радњу’, а именица у акузативу је у семантичкој и творбеној вези са глаголима са значењем комуникативне активности (Штрбац 2010: 79), нпр. *џовор*, *џредавање*, *џридика*, *џројовед*, *џројшесџ*, *здраница* и др.

Глагол *држати* у споју са девербативним именицама *џовор* и *џредавање* конституише одговарајућу декомпоновану структуру.

Једнолексемски еквиваленти датих структура јесу глаголи *јовориџи*⁹ и *јредаваџи*:

Требао је да оџворим џо њејово јредавање, али не волим да држим сувојарне, формалне јоворе – Јесџи, џи освајаш сирџе, збуњене и неискусне учџеџице, као џиџи џиџеш чланке и џјесме, држиш јоворе и јредавања – [...] она држи јовор¹⁰ о закаињавању на јосао, о времену које се изјуби у разјоворима [...] – Поред свој исјраживачој рада имам још једну дужносџи: да држим јавна јредавања у својој слушаоници.

Не тако честе, али у нашој грађи забележене као номинални члан декомпонованог предиката јесу именице *јридика*,¹¹ *јројовед*, *јројесџи* и *здравица*. Само први пример у улози адресата има појединца, док је у осталим примерима адресат група појединаца:

Можда држим јридику својој биолошкој мајци – Ојеџи држиш јројовед џим ниџијаријама од шејриџа – Док џо не будемо урадили узалуд ћемо држаџи ове јројесџе јројив насиља, [...].

У ову групу бисмо, према грађи, сврстали и именице *час*, *семинар*, *вежбе*, *сасџанак*, *лиџурџија*, *изложба* које се, међутим, из ње издвајају по томе што за лексичке спојеве које оне конституишу не постоји одговарајући једнолексемски еквивалент:

⁹ Декомпозиција *држаџи јовор* има у одређеној мери идиоматизовани карактер будући да није потпуно синонимична са својим једнолексемским еквивалентом *јовориџи*. Таквој њеној помереној семантици доприноси институционализованост говорне ситуације у којој се декомпозиција *држаџи јовор* употребљава (Ајџановић – Дражић 2010: 330).

¹⁰ Да се, иако структурно исте, ове декомпозиције ипак разликују показује следеће. Декомпозиција *држаџи јовор* удружује се са идентичном врстом допуне као и њој еквивалентни глагол (*јовориџи*). Реч је о локативу са предлогом О (*држаџи јовор о закаињењу: јовориџи о закаињењу*). То пак није случај са декомпозицијом *држаџи јредавање* и њој еквивалентним глаголом *јредаваџи* (нпр. *држаџи јредавање о заменицама: јредаваџи заменице*) (Штрбац 2010: 83, 85).

¹¹ У РМС се овај лексички спој сматра фразеолошким изразом. Међутим, у *Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika* (Matešić 1982) овај фразеологизам се не наводи и ни ми га у овом раду нећемо сматрати фразеологизмом с обзиром на чињеницу да за њега постоји одговарајући једнолексемски еквивалент – *јридиковаџи*.

Твој колеџа ми је рекао да држиш часове енглеској, [...] – Пућујем ђо Србији и држим семинаре на тему како незайослене жене да профитирају из хобија – Ако немаш колеџу који би држао вежбе или предавања на факултету, логично је да позовеш некога са инстинктивна ко је у истом рангу звања – Ови доле држе јартијски састанак – О великим празницима ђуман манастира се узнесе стотинак хваши, да не кажем метара пре времена, узнесе се, кажем, изнад шорња цркве и држи Велику Литургију – Мислила сам да, на радост моје Србије, објављујем илустрације и држим изложбе у Бечу и Цириху, али то изгледа није тачно.

Лексеме *зравица* и *седница*, такође, репрезентују лексичко језгро девербативне конструкције с глаголом *држати*. Њихови једнолексемски еквиваленти били би *наздравити/наздрављати*, односно *заседати*:

[...]и наш шеф делегације је предложио: „Ајде да не држимо ђузгравицу, да се не ђавимо”– Скуштина је у ванредном заседању и било би крајње нерационално, скупо и неоптребно да држимо за неколико дана две седнице, [...].

Овакве аналитичке конструкције одликује институционализованост радње. Родитељ може, на пример, нешто говорити детету, али није уобичајено да му држи говор.¹² Декомпонованим структурама се упућује на јасно временски и просторно ситуиране догађаје којима управља вршилац радње. Он излаже јавно одређени садржај, који може, али не мора нужно бити едукативне тематике, а адресат (појединац или, чешће, група) прима и усваја те садржаје (Ајдановић – Дражић 2010: 329). Осим тога, захваљујући њиховој структури, њима је могуће исказати и плурализацију радње (*држати ђоворе, држати предавања*).

У ову групу могли бисмо сврстати и наредне примере где лексичко језгро аналитичког израза репрезентује галицизам *ревија*, односно англицизам *митинг* (Клајн – Шипка 2012: 779, 1038). Ретки су али интересантни овакви примери и могу се објаснити све већим упливом лексема страног порекла у српски језик:

¹² Ако је у идиоматизованом значењу, користи се, нпр. *Мама ми сталанно држи ђовор о ђома како сам лењ*.

[...] їосїогин - Васа сїава, а їосїа - Јелка, увек у друїој хаїини, чува радњу, и їомало сама собом држи модну ревију –Држи ми їи и нї, їара му из усїа бије.

2.3.2. Декомпозиција са глаголом *држаїи* без семантичке компоненте институционализованости

Насупрот досад наведеним декомпозицијама које су укључивале вршиоца радње – појединца и адресата (појединца или групу) – у одређеној институционализованој (говорној) ситуацији, примери који следе представљају ситуацију у којој се појединац понаша на одређени начин. Другим речима, појединац – вршилац радње – води одређени начин живота који не утиче ни на кога осим на њега самог. Управо по тој семантичкој компоненти доленаведене аналитичке конструкције разликују се од осталих посведочених у грађи:

Држала сам дијеїу, еїо шїа сам радила – Цеїињски їарох Радомир Никчевић је и даље у Влашкој цркви на Цеїињу, чувајући је од изїредника, држи најсїрожи їо с їи и узима само їричеїше.

Наведеним декомпозицијама се исказује одређени начин исхране који појединац примењује у тачно одређеним ситуацијама и са тачно одређеним циљем (*држаїи дијеїу* – практиковати посебан начин исхране у циљу смањења телесне масе; *држаїи їосї* – практиковати одређени начин исхране у циљу телесног и духовног прочишћења). Управо због тога што именице *дијеїа* и *їосї* поседују додатну значењску компоненту ситуационе и циљне обележености, оне у језику могу да наступе као семантичко језгро декомпонованог предиката са глаголом *држаїи*.

Декомпонованом структуром *држаїи власї* такође се у први план поставља одређени начин понашања појединца. Њоме се инсистира на дуготрајности тог процеса. Такво значење проистиче из примарног значења глаголске лексеме ‘имати нешто (у овом случају *власї*) у руци и не испустити га’. Једнолексемски еквивалент ове декомпозиције јесте *владаїи*, који пак не поседује семантичку компоненту дуготрајности процеса владања:

Поред седам оїшїїина, їде Социјалисїичка народна їарїїїа држи власї, веїина бирача у још їеїї оїшїїина је на садашњим изборима їласала за ову коалицију.

У примеру *Ти држиш власӣ над демони́ма!*, у реченични модел укључен је и индиректни објекат над којим се врши радња.

2.3.3. Декомпозиција са глаголом *држаӣи* у значењу ‘стражарити’, односно ‘дистанцирати се’:

Тада је лондонски „Дејли ѿелеѣраф” објавио информацију да „Руси коначно не држе више сѣражу над олуѣином” [...] – Тако су желели да држим дисѣианцу, а никада се нисам ѿако ѣонашала.

2.3.4. S (N) + P + Lex (POD + I)

Примери са декомпозицијом која као лексичко језгро има предлошко-падежну конструкцију POD + I интересантни су јер представљају примере транспозиције одговарајуће спацијалне релације у апстрактни домен (Антонић 2005: 242). Спацијална релација с предлогом *ѣод* подразумева постојање два ентитета од којих се један налази изнад другог, односно други је испод првог. Транспонована на апстрактни домен, оваква релација се може схватити на следећи начин: онај који је изнад јесте доминантан и контролишући у датом односу, док је онај који је „испод” контролисани и потчињени у некаквом смислу. Тако у примеру *држаӣи офицере ѣод конѣролом* они над којима се врши радња јесу *офицери*, они бивају контролисани – они су „испод”. Лексеме које конституишу лексичко језгро декомпозиције јесу *конѣрола*, *каѣанац*, *оѣсада*, *блокада* и сл, а семантичка компонента која их повезује јесте постојање супериорног агенса који дејствује на пацијенса у жељи да се он понаша на агенсу одговарајући начин, при чему му одузима слободу, способност кретања или акцију. Док је агенс увек живо биће, и то човек, пацијенс може бити и живо биће, али и догађај или ситуација којима се може управљати:

а) Декомпозиција са глаголом *држаӣи* у значењу ‘контролисати некога, нешто’:

Кнезу је указао да једва држи своје офицере ѣод конѣролом[...] – Осећала сам немоћ да држим иѣру ѣод конѣролом – Држимо Турке ѣод оѣсадом, изѣладњујемо их мало. Мењамо архѣѣекѣуру ѣаѣија и сѣнаѣѣа у Сарајеву – Белѣјска влада још није нашла одѣовор на захѣев

возача шешких камиона који већ друџи дан држе њод ојсадом ценџар Брисела, [...].

б) Декомпозиција са глаголом *држаџи* у значењу ‘блокирати некога, нешто’:

Незадовољни неуспелим њреџворима са њредсџавницима власџи, оџорчени возачи шешких возила држе њод блокадом и џлавне саобраћајнице њрема унуџрашњосџи земље.

в) Декомпозиција са глаголом *држаџи* у значењу ‘окупирати некога, нешто’:

Незванично се, међуџим, сазнаје да су шииџарски џтерорисџи који, како је џоџврђено, држе њод окуџацијом џеџи-шесџи села око џиџковскоџ веџџачкоџ језера, данас џроџласили своју „слободну шииџарску џерииџорију”.

г) Декомпозиција са глаголом *држаџи* у значењу ‘надзирати некога, нешто’:

[...] и џреџцизира да је у моменџу џреџледа џожар био уџашен, док је ваџроџсна екиџа држала њод надзором месџо џожара.

2.3.5. S (N) + P + Lex(NA + L):

а) Декомпозиција са глаголом *држаџи* у значењу ‘нишанити некога, нешто’:

Био је ловац који све време држи џлен на нишану.

б) Декомпозиција са глаголом *држаџи* у значењу ‘окупити некога, нешто’:

Поеџија нас још увек држи на окуџу – Олџу је замолила да држи џлумце на окуџу, у бифеу, [...].

в) Декомпозиција са глаголом *држаџи* у значењу ‘учинити да неко, нешто буде на одговарајућој удаљености, удаљити’:

Ова биљка која држи на одсџојању вамџире, џакође је смрџоносна и за бакџерије и вирусе – Покушавам да држим сџврвину на одсџојању, [...].

2.3.6. S (N) + P + Lex(U + L):

а) Декомпозиција са глаголом *држајџи* у значењу ‘блокирати некога, нешто’:

Камионџије су у јулу држале у блокади Грчку шест дана, [...].

б) Декомпозиција са глаголом *држајџи* у значењу ‘поседовати нешто’: [...]

ако власник каже да објектџи вреди милион евра, онда мора да њлајџи и њорез на њолики износ, ња може да држи у власништџву њај објектџи колико њод хоће.

в) Декомпозиција са глаголом *држајџи* у значењу ‘памтити некога, нешто’:

Ово је било њиштџње са више корака, њоком коџа су сџуденџи морали да држе у њамћењу одговоре на међукораке, [...].

2.4. Глагол *држајџи* као део фразеологизираног израза

Глагол *држајџи* учествује у конституисању глаголско-именичке фразеолошке синтагме. Именички конституент репрезентује именица, предлошко-именички облик или именичка синтагма. Иако је формално у питању вишелексемски спој, њему одговара једно јединствено значење (Мршевић-Радовић 1987: 13). Спојеве са глаголом *држајџи* наведени у наставку представљају чврсту, нерашчлањиву везу речи која је устаљена дугом употребом и коју одликује идиоматизованост (исто: 12), а њима се денотирају врло различита значења,¹³ од којих су у грађи потврђена следећа:

а) ‘бити за некога, помагати некоме у спору две стране’:

Наџадачима на доџисника Радио Београда Брану Филиповића (за сада су још) засмејџало је шџто им се учинило да он у својим њекстџовима држи сџрану Власима.

¹³ Значења су бележена према значењима присутним у *Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika* (Matešić 1982) и *Фразеолошком речнику српског језика* (Оташевић 2012).

б) ‘владати ситуацијом, држати све под контролом, имати власт над нечим’:

Али она сѣрашина Ѳолицѣја, она која држи конѣе, која чува досѣјее, која уѣравља судбинама неѣде је груѣе – За све је заслужан Божѣ Маљковић који држи буквално све конѣе у клубу.

в) ‘испунити / испуњавати, одржати / држати дато обећање’:

Увек држи задаѣу реч и не ѣреза, кад му је часѣ уѣрожена, да Ѳоѣеѣне нож – Преѣознали су нас - да смо одѣоворни и да држимо реч за обавезе које смо ѣрихвалили на Ѳочетѣку ѣрошлоѣ мандаѣа.

г) ‘желети некоме успех’:

За нас је члансѣво у Униѣ једна усѣешна ѣрича, а ако не буде наѣравила ѣрешке које смо ми урадили ѣре уласка у Униѣу за Србиѣу би ѣо моѣла биѣи још усѣешниѣа ѣрича и заѣо вам држим ѣалчеве– Очекујемо ѣрво месѣо, јер ѣолико смо се ѣрудили. Не маѣка нам самоѣоуздаѣа. Држимо фиѣе за ѣобеду.

д) ‘не заостајати за неким или нечим, иѣи упоредо с неким или нечим; остати на истом нивоу с неким или нечим’:

Поред ѣоѣа ѣѣо се очекује да држимо корак са захѣевима савременоѣ ауѣомаѣизоваѣа библиѣечке делаѣносѣи, [...] – Трчи колико ѣа ноѣе носе, али све му је ѣеже да држи корак с Мусом.

ѣ) ‘ћутати, суздржавати се од говореѣа (из страха, опреза и сл.), пазити на своје речи’:

Рекао је да ѣа је ѣоком 2001. ѣодине, [...], анонимни ѣлас ѣтелефоном уѣозорио да „држи језик за зубима јер има ѣородиѣу” [...].

е) ‘држати нешто закључано, недоступно’:

[...] у коме се Ѳоѣанко оѣисује сѣање у лесковачком Оѣѣѣинском суду и наводи ѣодаѣак да се зѣрада суда држи ѣод кључем – Рођака је соѣсѣвену лейѣѣу држала ѣод кључем, грхѣала је ѣламѣеѣим сѣѣидом и чудноваѣо чѣѣким иѣчекиваѣима, [...].

ж) ‘пажљиво посматрати, мотрити некога, нешто, контролисати, надзирати некога, нешто; вребати некога, нешто’:

Руска војска, заједно са белоруским снаѣама (чиѣа се „борбена ѣѣѣовосѣ”, иначе, хвали) чврсѣо држи на оку и ѣод конѣролом бивше

совјејџске балџичке реџублике— Звек алке на кайџији заџекао је Софку на ѝрозору ѝорњеџ сѝраџа, одакле силази, ѝролази ѝоред мајке и одлази да оџвори, али мајку изједно држи на оку.

з) ‘мислити на некога, на нешто; старати се о некоме, о нечему’:

[...] јер он је, без сумње, морао да учини ѝолем најор да џу моју жељу, изречену више реда ради, и са аѝсолуџном неверицом, држи на уму ѝоком ѝакоџ једноџ свакако мисионарскоџ џуџовања.

и) ‘располагати ким, чим, владати, поседовати’

При конституисању овога значења, глагол *држаџи* често се комбинује с именицама којима се означава каква онтолошка појава, нпр. *смрџи, живоџи, судбина*:

Сѝособна сам да живоџи држим у својим рукама и да иџем својим џуџем — Ако мислиш ѝосѝодски да живиш, а не као ја, да сѝално држиш смрџи урукама, онда седи и учи — У ѝоследњих неколико мечева смо закомѝликовали сѝвари, али и даље држимо судбину у нашим рукама — Држао је у својим рукама све везе, курире, комуникацију са комѝџеџима и кадровима у унуѝрашњосѝи.

ј) ‘грдити кога, корити кога’

Не желим да држим лекције о демократиџи ѝолиџичарима било које земље — Али жена као жена, она у иѝџи мах има и дубоку ѝоѝребу да се с њим ѝоѝрава, џа чак и да му, у оквиру својих моѝућносѝи, држи и моралну лекцију.

к) ‘имати нешто на уму, мислити на нешто или на некога’

Она држи у ѝлави све рокове, и вади ѝолако Павлове сѝвари и сѝрема ѝа.

л) ‘не дозвољавати некоме да говори’

Иако синтаксичку конструкцију *држаџи коѝа за усѝа* нисмо пронашли у речницима фразеологизама које смо користили, ми ћемо је сврстати у категорију фразеологизираних израза будући да се њоме денотира једно јединствено значење — ‘не дозвољавати некоме да

говори’; *ЈЕЛИСАВЕТА (с веранге): Зашиџо ѿа не ѿусџиши да сам каже? ГИНА: Ја ѿа не држим за усџа! Ајде, сам кажи да ниси видео!*

3. Закључак

У раду смо анализирали понашање глагола *држаџи* из два угла – синтаксичког и семантичког. Синтаксичком смо анализом дошли до закључка да је најпродуктивнији модел који овај глагол конституише S (N) + P + DO (A) и да управо он поседује највећу моћ семантичке трансформације, тј. да је уз помоћ њега могуће исказати највећи број секундарних значења овога глагола. Остали модели које глаголска лексема *држаџи* конституише јесу : 1) S (N) + P + DO (A) + SpacDet (*Зашиџо д р ж и ш ѿлаву у длановима*); 2) S (N) + P + DO (A) + IO (ZA + A) (*Нећеџе ваџда реџи, ѿосџодине Роџи, да ѿа боли џо шџо ѿа држим за крила*); 3) S (N) + P + DO (A) + QualDet (*Враџа на улазу држимозаџворена*); 4) S (N) + P + DO (DO + G) (*Чиновник држи до себе, он до смрџи сџанује у џуџој куџи, али живи меџ ѿосџоDOM*); 5) S (N) + P + CompCL (*Главно је да ја држим да сам врло мноџо ѿуџовао*) ; 6) S (N) + P + DO (A) + PP (ZA + A; KAO + A) (*Шџанаџ Рафаел Нагал, којеџ држи за највећеџ ѿроџивника, ѿобедио ѿа је чак шесџи ѿуџа; Сваки човек своју сексуалносџи држи као ѿриваџину сџвар*) и 7) S (N) + P + Lex (*Пореџ своџ исџраживачоџ рада имам још једну дужносџи: да држим јавна ѿредавања у својој слушаоници*).

Субјекатску позицију доминантно попуњава живо биће, у највећем броју случајева – човек, а ређе је то неживи предмет (*Пиринач држи Кинески зиг*) или чак психичко стање (*Немир ме и даље држи*). На објекатској позицији могу се наћи лексеме врло разноврсне семантике – људи, животиње, предмети, процеси, ситуације – а све у зависности од значења оствареног у конкретном примеру.

Потом, семантичком смо анализом утврдили да глаголска лексема *држаџи* развија разгранату семантичку структуру. Она се може понашати као пунозначна, али и као десемантизована у ситуацијама када се налази у саставу семикопулативног односно декомпонованог предиката. Њено је основно значење конкретно, са семантиком тренутног физичког поседовања одређеног ентитета. У том основном значењу интегрисана је прва од две кључне семантичке компоненте

овога глагола које издвајамо – непомичност (Грковић-Мејџор 2013: 327). Семантички моменат непомичности схвата се као немењање тренутног стања или положаја и представља једну од темељних појмовних метафора у индоевропским језицима (исто: 331) захваљујући којој и глагол *држаџи* успева да реализује широк спектар секундарних значења попут ‘чувати на одређеном месту’ (*О тој је слици мучећи се дуго љричала и молила ме је да је држим увек на мом сџолу*); читав комплекс значења обједињених компонентом посесије (*Гошће су заџим љрешле у воћсџво и чврсџо д р ж а л е сџечену љредносџ до краја*; *Имам и воћњак, а д р ж и м и љчеле*; *Са браџом д р ж и моџел „Мимоза” у Чаџлавици...*); ‘испуњавати, обузимати не попуштајући’ (*Нишџа није осџало од зловоље која ме је д р ж а л а до малочас*); ‘одржавати некога у неком стању’ (*Молим вас, н е д р ж и џ е ме у неизвесносџи*). Друго релевантно семантичко обележје које се да издвојити у вези са глаголом *држаџи* јесте обележје контроле. Оно је нарочито значајно у случајевима када глагол *држаџи* учествује у конституисању декомпонованог предиката. У декомпонованим структурама типа *држаџи џовор*, *држаџи љредавање*, *држаџи дијеџу*, *држаџи власџ*, *држаџи сџражу* и сл. у први се план може истаћи контрола коју агенс, као кључни чинилац дате језичке ситуације, има над радњом исказаном девербативном именицом. Обележје контроле још је једноставније ишчитати у декомпозицијама типа *држаџи љод конџролом*, *држаџи љод оџсадом*, *држаџи у блокади* и сл. У вези са декомпонованим структурама које глагол *држаџи* конституише важно је указати на нове лексеме које су посведочене као лексичко језгро декомпонованог предиката са овим глаголом.¹⁴ У питању су следеће лексеме: *љридика*, *љрошесџ*, *љроџовед*, *лиџурџија*, *изложба*, *зравица*, *семинар*, *сасџанак*, *миџинџ*, *ревија*, *власџ*, *сџража*, *дисџранца*, *џосџ*, *дијеџа*, а у предлошко-падежним конструкцијама то су и: *нишан*, *одсџојање*, *власнишџво*, *џамћење*, *конџрола*, *оџсада*, *блокада* и *окуџација*.

¹⁴ Новим лексемама сматрамо све оне које се као лексичко језгро декомпонованог предиката не наводе у раду Колокације с глаголима (*о*)*држ(ава)џи* као операторима (Ајџановић – Дражић 2010).

Највећи број примера из грађе говори у прилог оваквом семантичком одређењу глагола *држаїи* – говори у прилог његовој пунозначности са разумењем семантичком структуром са великим бројем секундарних значења. На другој страни, значајан је број примера у којима је глагол *држаїи* десемантизован и, као такав, учествује у конституисању декомпонованог предиката. У најмањем броју случајева пак глагол *држаїи* као десемантизован учествује у конституисању семикопулативног предиката са значењем ‘мислити, сматрати о неком да представља нешто, приписивати неке одређена својства’ (*Шїанац Рафаел Нагал, којеї д р ж и з а н а ј в е ћ е ї њ р о ї и в н и к а, њобедио їа је чак шесї њуїа; Сваки човек своју сексуалносї д р ж и к а о њ р и в а ї н у с ї в а р*).

Напоследку, глагол *држаїи* конституише и велики број фразеолошких израза различите семантике у којима се удаљава од свог примарног значења. Интересантно је, међутим, што смо и у многима од њих запазили горенаведене семантичке компоненте непомичности и контроле, које сматрамо релеватним у значењском одређењу овога глагола (нпр. *држаїи некоїа на оку; држаїи језик за зубима; држаїи конце* и сл.).

ИЗВОР

СрпКорп: *Елекїронски корїус савременої срїскої језика,*
<<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/>>

ЛИТЕРАТУРА

- Алановић, Миливој (2010). Основни валентни принципи у структурирању реченице. *Зборник Маїице срїске за филолоїју и линївисїику*. LIII/1: 125–142.
- Алановић, Миливој (2018). Зависносложене реченице. Реченице са допунском клаузом. У: П. Пипер, М. Алановић, С. Павловић, И. Антонић, М. Николић, Д. Војводић, Љ. Поповић, С. Танасић, Б. Марић. *Синїакса сложене реченице у савременом срїском језику*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Матица српска. 91–190.
- Алановић, Миливој (2019). *О доїунама и доїуњавању у срїком језику*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.

- Ајџановић, Јелена и Јасмина Дражић (2010). Колокације с глаголима *(о)држ(ава)ћи* као операторима. *Годишњак Филозофској факултета у Новом Саду*. XXV/2: 325–335.
- Антонић, Ивана (2005). Синтакса и семантика падежа У: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савременог српског језика: протипична реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Матица српска, 119–301.
- Всеволодова, Майя Владимировна (2000). *Теорија функционално-коммуникативног синтаксиса*. Москва: Издательство Московского университета.
- Грковић-Мејџор, Јасмина (2013). *Историјска лингвистика*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Драгићевић, Рајна (2006). Концептуализација туге у српском језику. *Српски језик: студије српске и словенске*. Серија 1: 309–325.
- Клајн, Иван и Милан Шипка (2012). *Велики речник српских речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Кликовац, Душка (2004). *Метафоре у мишљењу и језику*. Београд: Чигоја штампа.
- Мршевић-Радовић, Драгана (1987). *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет.
- Оташевић, Ђорђе (2012). *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј.
- Пипер, Предраг (2005). Предикат.У: П. Пипер и др., *Синтакса савременог српског језика: протипична реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Матица српска, 301–345.
- Радовановић, Милорад (2007). *Стири и нови стили. Огледи о језику и уму*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ружић, Владислава (2005). Проста реченица као синтаксичка целина. У: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савременог српског језика: протипична реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Матица српска, 477–568.
- Стевановић, Михаило (1979). *Савремени српскохрватски језик. (Грамађички системи и књижевноејезичка норма). II Синтакса*. Београд: Научна књига.
- Штрбац, Гордана (2010). Глаголске перифразе са значењем комуникативне активности. *Зборник Мађице српске за филологију и лингвистику*. 53/2: 77 – 88.
- РМС: *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2011.

*

- Katičić, Radoslav (1986). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus.
- Klikovac, Duška (2000). *Semantika predloga*. Beograd: Filološki fakultet.
- Maretić, Tomo (1963). *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Matešić, Josip (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mrazović, Pavica i Zora Vukadinović (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Radovanović, Milorad (1990). *Spisi iz sintakse i semantike*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Silić, Josip i Ivo Pranjković (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika (za gimnazije i visoka učilišta)*. Zagreb: Školska knjiga.

Aleksandra Šekerović

ABOUT SYNTACTIC AND SEMANTIC BEHAVIOR OF VERB *DRŽATI*

SUMMARY

This work analyses syntactic behavior of verb *držati* and its meanings. Primary aim is to use examples from the corpus to determine and describe the syntactic constructions that the verb constitutes, as well as the meanings with which they are associated, starting from the presupposition that syntactic phenomena correlate with semantic ones. The aim is also to point out the interdependence of the meaning potential of a verb *držati* and its various contextual realizations, and then to perceive how it is affected by the lexical semantics of the complements with which it is associated. Special attention will be directed to the morphosyntactic and lexical-semantic environment of the verb *držati*. It will be observed in different sentence patterns when, depending on the environment, it can be realized as independent and transitive verb (with the primary meaning: 'grasping to have something in the hand'), but also as a lexeme of weakened meaning, or desemanticized (in the composition of a periphrastic predicate). Moreover, the lexical semantics of the nouns with which the verb *držati* is related will be observed and analyzed, in order to establish, if possible, the regularity that affects the realization of this verb as an independent lexical unit, on the one hand, and as the verb of incomplete meaning, on the other. sides. The research will be based on a corpus consisting of excerpted examples from the electronic Corpus of the contemporary Serbian language, which is relatively well balanced in terms of style and genre.

KEYWORDS: the Serbian language, syntax, semantics, verb *držati*, sentence pattern, semantics of verb.

Мср Александра Шекеровић
Одсек за српски језик и лингвистiku
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Република Србија
aleksandra.shekerovic98@gmail.com